

194503 – هر خیر و نعمتی که به ما می‌رسد رزقی از سوی الله است، چه آن را با کسب خود به دست بیاوریم و چه دیگری آن را به ما ببخشد

سوال

می‌دانم که خداوند روزی ما را نوشته است، اما چه چیزی زیر معنای روزی قرار می‌گیرد؟ آیا تنها همان مالی که خودمان و با تلاش خود به دست آورده‌ایم روزی است؟ یا همچنین چیزهایی که از سوی نزدیکان و دیگران به ما هدیه داده می‌شود روزی است؟ آیا این دومی هم روزی به حساب می‌آید؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

یکی از نام‌های نیک الله تعالی «رزاق» است. الله عزوجل می‌فرماید:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ (۵۶) مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُونَ (۵۷) إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ [سوره زاریات: ۵۶ - ۵۸]

(و جن و انسان را نیافریدم جز برای آنکه مرا عبادت کنند (۵۶) از آنان هیچ روزی‌ای نمی‌خواهم و نمی‌خواهم که مرا خوراک دهند (۵۷) الله است که خود روزی بخش نیرومند استوار است).

رَزَّاقٌ صَيْغَةٌ مَبَالِغَةٌ مِنْ اسْمِ فَاعِلٍ «رَزَقَ» اسْت. يَعْنِي أَنَّهُ عَطَائِشٌ بَسِيرَةٌ اسْت.

و هر آنچه الله برای بندگانش مقدر ساخته و از خزاین خود برای آنان فرو فرستاده چه مال باشد یا فرزند یا همسر یا علم یا اخلاق یا سلامتی و... همه این‌ها رزقی از جانب الله است برای بندگانش و فرقی نمی‌کند حاصل تلاش خود آنها باشد یا میراثی باشد که به ارثش برده‌اند یا هدیه باشد یا چیزی دیگر. همچنین فرقی نمی‌کند که حلال باشد یا حرام؛ همه اینها رزقی است از جانب الله برای بندگانش. الله تعالی می‌فرماید:

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ [سوره زاریات: ۲۲]

(و روزی شما و آنچه وعده داده شده‌اید در آسمان است)،

و می‌فرماید:

وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ [سوره نحل: ۵۳]

(و هر نعمتی که دارید از الله است).

پیامبر - صلی الله علیه وسلم - نیز هر مالی که از بنده‌ای به بنده دیگر می‌رسد را رزق نامیده‌اند. از ابوهریره - رضی الله عنه - روایت است که رسول الله - صلی الله علیه وسلم - فرمودند: «هرکس از این مال چیزی به او برسد بدون آنکه درخواستش کرده باشد آن را بپذیرد زیرا این رزقی است که الله عزوجل به سوی او سوق داده است» به روایت احمد (۷۹۰۸) و آل‌بانی در «صحیح الجامع» (۵۹۲۱) آن را صحیح دانسته است.

و از قَعْقَاع بن حکیم روایت است که عبدالعزیز بن مروان به عبدالله بن عمر نوشت که: نیازت را برایم بنویس. عبدالله بن عمر در پاسخ نوشت: «من شنیدم که رسول الله - صلی الله علیه وسلم - می‌فرمود: «از آنکه مسئولیتش بر عهده توست شروع کن و دست بالا بهتر از دست پایین است» و من گمان می‌کنم که دست بالا دست دهنده باشد و دست پایین دست خواهنده، و من از تو چیزی نمی‌خواهم اما رزقی را که الله توسط تو به سوی من فرستاده شده رد نمی‌کنم».

به روایت احمد (۶۴۰۲) و محققان مسند آن را صحیح دانسته‌اند.

بیهقی - رحمه الله - می‌گوید:

«ابوسلیمان در ضمن آنچه از او به من رسیده گفته است: رزاق آن است که روزی را متکفل شده است و برای هر نفسی آن قوتی را که وی را برپا نگه می‌دارد عهده‌دار است. گفت: و هر آنچه از او به وی رسد - چه مباح و چه غیر مباح - رزقی از سوی الله است، به این معنی که آن را برایش قوت و معاش گردانده است» (الأسماء والصفات: ۱۷۲ / ۸).

شیخ الاسلام ابن تیمیه - رحمه الله - می‌گوید:

«شاید منظور از لفظ رزق آن چیزی باشد که الله تعالی برای بنده مباح ساخته و او را مالکش ساخته است.

و شاید منظور از آن هر چیزی باشد که بنده از آن بخورد.

اولی مانند این سخن الله تعالی است که می‌فرماید: وَأَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ و می‌فرماید: وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ که این همان رزق حلال و مورد تملک بنده است و خمر و حرام در آن وارد نمی‌شود.

و دومی مانند این سخن حق تعالی که: وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا (و جنبه‌ای در زمین نیست مگر آنکه

روزی‌اش بر عهدهٔ الله است) حال آنکه الله تعالی به جانوران روزی می‌دهد اما آنها مالک [این روزی توصیف] نمی‌شوند و اینگونه نیست که الله از نظر شرعی این روزی را برایشان مباح ساخته باشد زیرا اساساً جانوران اهل تکلیف نیستند - و همچنین کودکان و دیوانگان - اما مالک آن نیستند و بر آنها حرام نیست.

اما [روزی] حرام قسمتی از آنچه بنده از آن می‌خورد است و آن از جملهٔ رزقی است که الله دانسته آن بنده از آن خواهد خورد و برایش مقدر ساخته، برخلاف آنچه هم مباحش ساخته و هم در مالکیت او در آورده. (یعنی برایش مقدر شده اما مباح نشده، مانند خوردن مال دزدی).

چنانکه در صحیحین از ابن مسعود - رضی الله عنه - از پیامبر - صلی الله علیه وسلم - روایت است که گفت: «خلقت هر یک از شما در شکم مادرش یکجا ساخته می‌شود، چهل روز به صورت نطفه، سپس همانند آن به شکل خون بسته، سپس همانند آن به صورت گوشت جویده، سپس آن ملائکه فرستاده می‌شود و به چهار کلمه امر می‌شود و گفته می‌شود: روزی‌اش و اجلس و عملش و اینکه بدبخت است یا خوشبخت را بنویس، سپس در آن روح دمیده می‌شود. فرمود: پس قسم به آنکه جانم به دست اوست، یکی از شما عمل اهل بهشت را انجام می‌دهد آنطور که میان او و آن جز یک گز فاصله نمی‌ماند، پس کتابش از او سبقت می‌گیرد و عمل اهل دوزخ را انجام می‌دهد و به آن داخل می‌شود، و یکی از شما کار اهل دوزخ را انجام می‌دهد تا آنکه میان او و آن جز یک گز نمی‌ماند، پس کتابش بر او پیشی می‌گیرد و عمل اهل بهشت را انجام می‌دهد و به آن درمی‌آید».

روزی حرام از جمله چیزهایی است که الله مقدرش کرده و ملائکه آن را نوشته‌اند و از جملهٔ چیزهایی است که تحت مشیت و خلقت الله است و با این حال الله حرامش ساخته و از آن نهی کرده است و انجام دهنده‌اش بهره‌ای از خشم و نکوهش و مجازات را چنانکه شایستهٔ اوست خواهد داشت» (مجموع الفتاوی: ۸ / ۵۴۵).

والله اعلم.